

ELEMENTE LEXICALE CARE
ÎNNOBILEAZĂ ETHOSUL
MUNTEAN

Linguistic
Practical
Research

LEXICAL ITEMS WHICH
ENNOBLES WALLACHIAN
ETHOS

Keywords

Words
To enoble
Ethos
Wallachian dialect

JEL Classification

Y90

Abstract

There is, in the Wallachian dialect, a few words which give its specificity and ennobles it. They are not found in the rest of dialects and may be considered idiomatic, because they are untranslatable (in the sense of total equivalence). Some are lexemes with the singular form, others are new meanings of some existing phrases in Romanian literary.

Popularization of these lexical items through this article aims at knowledge and their integration into generalized use of the Romanian language, pointing their idiomatic character. The Wallachian dialect should not be regarded as having privileged status among other dialects, but as a linguistic resource that allows nuanced and creative expression at the national.

Zona de circulație a lexemelor pe care le avem în vedere se situează în jurul Râului Vâlsan, a Râului Doamnei și a cursului superior al Râului Arge, în Subcarpații Meridionali, însă unele dintre aceste elemente se regăsesc insular până la confluența Olteniei cu Banatul, ajunse acolo, cel mai probabil, prin fenomenul transhuman ei.

Dacă Herta Müller, în volumul *Regele se-nclină și ucide*, de către scriitoarea de etnie germană, oferă un exemplu strălucit de sensibilitate față de anumite cuvinte și sintagme românești, pe care le compară cu echivalentele lor nemțești, reliefând atât sonoritățile plăcute, cât și ales sensurile mai gritoare ale construcțiilor noastre autohtone, ne propunem, fără pretenția de a-i putea egala meșteșugul condeiului, să întreprindem un demers asemănător cu privire la câteva elemente lexicale care, în opinia noastră, înobilează ethosul muntean.

Astfel, câteva muntenisme prezente în arealul la care ne-am referit, nu conferă doar specificitate graiului românesc, ci se constituie în adevărate punți sufletești între cei care le rostesc și coparticipanților la discuție.

Este vorba, în primul rând, de apelativul *tlic*, derivat regresiv și diminutiv de la *dumneata* (*dumitale*, *matale*, *tale*, *tlic* sau *mata*, *matale*, *m tlic*, *tlic*), utilizat atât pentru cineva apropiat sufletește, într-o perfectă ilustrare a comunicării afective, cât și pentru cineva mai mic de ani, căruiă vreștii ar respect (chiar unui copil).

Dei provine de la același cuvânt-bază (*dumneata*), diminutivul „m tlu” este utilizat doar în registrul glume ori ironic (1), realizându-se și prin intermediul lui comunicare afectivă, deși, ca apelativ, sugerează persoana astfel apelată, de regulă, copil, este bună autoare a unei pozne.

Când un muntean întreabă *Ce mai faci tlic?* sau afirmă *Am vrut să vin pe la tlic* sau *Mi-a fost dor de tlic*, intenția reflexivă a limbajului prevalează față de

cea tranzitivă, fiind secundar mesajul transmis, sugestia primară fiind duioasă locutorului, sentimentele lui calde/afectivitatea sa față de persoana căreia se adresează.

Din același registru fac parte și apelativele utilizate de nepoți față de bunici, chiar și în condițiile în care, primii nu mai sunt de mult copii: *mica mare* și *ticu mare*.

Deși termenii *mica* (provenit din *m mica*) și *ticu* (provenit din *t ticu*) sunt utilizați și în celelalte graiuri ale dialectului daco-român, sintagmele *mica mare* și *ticu mare* nu se bucur de o circulație largă, în alte zone fiind utilizate lexemele sinonime *bunica* și *bunicul*, *mamaia* și *tataia*, *buna* și *bunul*.

Ceea ce le conferă o notă aparte, în sens pozitiv, muntenismelor acestora, este faptul că sunt construcții oximoronice, derivate diminutive regresive, determinate de adjectivul „mare”.

Ca și în cazul apelativului mai-sus analizat, și prin utilizarea acestor sintagme se imprimă comunicării caracter afectiv, chiar dacă sunt, de regulă, asociate cu verbe de persoană a treia și doar în mică măsură ca apelative directe.

Verbul *a se împogodi* este folosit exclusiv în Muntenia de nord, cu precizie în zona Argeului. Deși în varianta literară este sinonim (parțial) cu *a se înlege*, în realitate, este la fel de greu de sensuri ca și substantivul *dor*.

Când, de regulă, doi oameni *se împogodesc*, înseamnă că, prin bună înțelegere, lasă fiecare de la el, fără ca acest lucru să aibă vreun tent peiorativ, așa cum presupune verbul *a se tolera*. „Împogodirea” este, mai presus de toate, o înțelegere plină de bune intenții, o cale de a ajunge la armonie, la bucurie, de ambele părți. După o tocmeală, când cineva afirmă „ne-am împogodit noi”, nu încapă dubii că ambii au ajuns la aceeași cale de mijloc convenabilă pentru fiecare. Dacă aceeași afirmație se referă la partenerii unui cuplu, este clar că această tuisă depășește în chip strălucit inadvertențele

de opinie pe care le con tientează i c au ajuns la armonie conjugal .

În *Dic ionarul explicativ român*, articolul „împogodi” este descris ca „vb. IV. 1 refl. recipr. (pop.) A c dea de acord asupra unei ac iuni. 2 refl. recipr. (pop.) A se sf tui. 3 intr. (reg.) A complota. 4 refl. recipr. (reg.) A se în elege bine. 5 tr. (reg.) A angaja. prez. ind. -esc. /în + pogodi.” (2). În ciuda acestui fapt, în urma unei anchete lingvistice realizat pe baza interviului, pe un lot de 50 subiec i, de ambe sexe, având profesii diverse, cu vârste cuprinse între 19 i 60 ani, în Dobrogea, Transilvania i Moldova, Sudul Munteniei, desf urat în perioada 20-25 septembrie 2013, s-a constatat faptul c termenul în discu ie nu este cunoscut decât de c tre responden ii proveni i din Muntenia care i-au schimbat domiciliul în una din aceste regiuni istorice (doar 4% din responden i au cunoscut semnifica ia acestui cuvânt). Nici cuvântul de baz de la care s-a format nu se bucur de notorietate, de i este intrat în DEX înaintea derivatului s u pe care îl avem în vedere i se reg se te i în alte dic ionare – „pogodi, pogodesc – vb. (refl. Recipr.) 1. (pop.) a se în elege, a se învoi; a se sf tui;2. (reg.) a se tocmi, a se târgui”. (3)

Dic ionarul ortografic, ortoepic i morfologic al limbii române din 2005 nu con ine nici „împogodi” nici „pogodi”, în condi iile în care cuprinde numero i termeni regionali i populari, de i, a a cum am încercat s ar t m, cuvântul analizat este atât de bogat semantic încât are acela i caracter idiomatic precum cuvântul „dor”, având, în plus, doar semnifica ia pozitive.

Urarea „**Bun diminea a!**”, în afara bine ii matinală, este utilizat în cadrul ceremoniilor nup iale, dând specificitate graiului muntenesc la care ne referim.

Indiferent de ora la care ajung nunta ii la petrecerea oferit de c tre miri i na i (de regul , acest lucru având loc dup -amiaza sau chiar seara), prima urare este „Bun diminea a!”, semnificând atât

dorin a de bun-început, cât mai ales de rena tere, de *spor, de reu it în toate, de s n tate i de fericire în cursul zilei ivite. În popor se crede c , dac diminea a o începi cu bine, apoi toat ziua î i va merge bine, c ci „ziua bun se cunoa te de diminea “.* Iar „*a fi cu bun diminea a în sus*” înseamn a fi a ezat de-a-ndoaselea, cu totul dimpotriv de cum ar trebui s fie. „*Bun diminea a*” se d pân la „*prânzul r nesc*”. Se d „*bun diminea a*” toat ziua, ba chiar i noaptea, la nunt , ceea ce însemneaz o neîntrerupt urare de bel ug, de s n tate i de fericire tinerilor so i.”(4)

„Bun diminea a!” este astfel una dintre cele mai frumoase ur ri pe care i-o fac muntenii, mai cu seam în mediul rural, iar spus pe ton hot rât, r spicat, semnifica iile ei sporesc, nel sând loc îndoielii cu privire la bune inten ii ale celui care o roste te.

Paradoxal, atât în Muntenia cât i în restul rii, „Bun diminea a!” cunoa te îns i o utilizare peiorativ , larg r spândit , atunci când marchează fie „de teptarea” (nu din somn!) / luminarea cuiva cu privire la un aspect discutat c ruia cineva îi realizeaz târziu tâlcul, sensul sau semnifica iile, fie trezirea din somn la o or târzie (folosit în concuren cu „Bun seara!”), pronun ia emfatic , „cu ghilimele” amendând prietene te acest fapt.

Graiul muntenesc pare s permit cele mai multe inova ii i crea ii lexicale chiar dac acestea nu reu esc întotdeauna s se popularizeze, devenind noi intr ri în vorbirea curent , de i unele sunt extrem de u or inteligibile i gr itoare pentru realit i private de orice denumire în varianta literar a limbii române.

Astfel, dup o opera ie soldat cu pierderea organului reproduc tor al pacientului, de la numele medicului care a comis malpraxisul, s-a vorbit în mass media despre „**ciomizarea**” economiei autohtone, dup cum, tot în Muntenia, insular, a ap rut verbul „**a omeri**” cu

referire la disponibilizarea sau concedierea unei persoane.

Chiar dac aceste ultime dou exemple de crea ii lexicale nu înnobileaz graiul muntenesc, ilustreaz o perfect adaptare la dinamica limbii actuale, atât prin plasticitatea lor din punct de vedere semantic, cât i în ce prive te stilul impus de comunicarea internau ilor, în ciuda faptului c nu ace tia le-au z mislit.

Note:

(1) a a cum ar ta lingvistul August Scriban, în *Dic ionarul s u* din 1939, constituind una din sursele utilizate pentru întocmirea *Dic ionarului explicativ al limbii române*

(2) <http://www.dexx.ro/index.php?a=print&d=Dictionar+explicativ+roman&t=%C3%AEmpogodi> (consultat: 20.09.2013)

(3) Oprea, Pamfil, Radu, Z stroiu (2010), vol. 8, p. 197

(4) apud <http://antenasatel.ro/component/content/article/382-traditiile-populare-ale-momentelor-zilei> (consultat: 6.08.2013)

Bibliografie

- [1] Oprea, Ioan; Pamfil, Carmen-Gabriela; Radu, Rodica; Z stroiu, Victoria (2010), *Dic ionar universal ilustrat al limbii române*, Ed. Litera, Bucure ti, (vol. 5, 8)
- [2] Scriban, August (1939), *Dic ionaru limbii române t (Etimologii, în elesuri, exemple, cita iuni, arhaizme, neologizme, provincialisme)*, Editura "Presa Bun ", Ia i
- [3] *** *Dic ionarul explicativ al limbii române* (1998), Ed. Univers Enciclopedic, Bucure ti
- [4] *** *Dic ionarul ortografic, ortoepic i morfologic al limbii române* (2005), Editura Univers Enciclopedic, Bucure ti

Biographical sketch. Born in 1973 in Curtea de Arge , Romania, Larisa Ileana Casangiu moved in Constanta at thirteen, to her parents, after living with his maternal grandparents. She is Associate Professor at the University *Ovidius* of Constanta, Romania, and also a writer of short stories and didactical literature and literary exeget. She has published more than ten books and over forty scientific articles. She teaches Romanian Teaching Methodology, Romanian Language Teaching, Literature for Children, Language Education Methodology in Kindergarten, Communication.

She is married since 2011 and has one child.

Her biography is listed in "Who's Who" (2011) and "Who is Who" 2013), Romanian edition.